

PRÁVNÍ RÁDCE

01
2022

Libor Vávra

Vytěsnění: Úrok z prodlení z dorovnání protiplnění

V soudní praxi se uplatňují dva paralelně běžící úroky, jeden obvyklý a druhý z prodlení, které narůstají již ode dne následujícího po přechodu vlastnického práva.

V

Vytěsnění menšinových akcionářů zpravidla vzbuzuje velké emoce a rozruch již od oznámení samotného záměru. Často se pak ještě řadu let po jeho realizaci, tedy po vynuceném přechodu vlastnického práva ke všem účastnickým cenným papírům na hlavního akcionáře, vedou spory o přiměřenost výše poskytnutého protiplnění. Tyto spory jsou navíc nešťádky vedeny po dobu přesahující deset a více let. Proto nabývá na významu řešení otázek spojených s aplikací zákonného úroku z prodlení.

Hlavnímu akcionáři, jakožto jedinému subjektu oprávněnému proces vytěsnění iniciovat, je zákonodárcem ukládána celá řada povinností v zájmu zajištění ochrany menšinových akcionářů, ale také v zájmu zajištění transparentního a co možná nejhladšího průběhu tohoto komplikovaného procesu.

Jednou z povinností hlavního akcionáře je doložit přiměřenost protiplnění znaleckým posudkem.¹ V tomto znaleckém posudku znalecký ústav prostřednictvím jím zvolené oceňovací metody zjišťuje hodnotu jednotlivých druhů

účastnických cenných papírů, které byly ve společnosti vydány (pro zjednodušení dále jen „akcie“). Pro hlavního akcionáře je v praxi takový znalecký posudek zcela zásadní, neboť obsahuje informace významné pro posouzení toho, zda z ekonomického hlediska dává smysl vytěsnění realizovat. Hodnota akcií zjištěná znalcem totiž představuje spodní hranici protiplnění, které hlavní akcionář menšinovým akcionářům za jejich akcie případně vyplatí.² Pakliže na základě hodnoty akcií zjištěné znalcem hlavní akcionář dospěje k závěru, že protiplnění, které na základě tohoto znaleckého posudku menšinovým akcionářům bude muset vyplatit, je pro hlavního akcionáře ekonomicky přijatelné a smysluplné, pak zašle společnosti žádost o svolání valné hromady, která o vytěsnění rozhodne.

Je tedy nejčastěji, že na znalecký posudek v praxi nelze nahlížet pouze jako na nástroj, který chrání menšinové akcionáře v tom smyslu, že menšinovým akcionářům zajišťuje, aby jim za jejich akcie byla vyplacena minimálně částka odpovídající jejich (spravedlivé tržní) hodnotě, jak se často velmi zjednodušeně uvádí. Znalecký posudek má

O vytěsnění nerozhoduje hlavní akcionář, nýbrž valná hromada společnosti. Současně s rozhodnutím o vytěsnění valná hromada rovněž určuje výši protiplnění.

¹ Viz § 376 odst. 1 zákona o obchodních korporacích (ZOK).
² Srov. § 381 ZOK.

totíž zásadní význam také pro samotného hlavního akcionáře, neboť mu umožňuje posoudit, jaké pro něj bude mít zvažované vytěsnění ekonomické dopady.

De iure o vytěsnění nerozhoduje hlavní akcionář, nýbrž valná hromada společnosti.³ Současně s rozhodnutím o vytěsnění valná hromada rovněž určuje výši protiplnění, jejíž přiměřenost hlavní akcionář doložil výše zmiňovaným znaleckým posudkem.⁴ Zákon pak výslovně stanoví, že vytěsnění akcionáři mají právo právě na protiplnění, jehož výši určí valná hromada.⁵ Tomuto právu vytěsněných akcionářů na druhé straně odpovídá povinnost hlavního akcionáře toto protiplnění (určené valnou hromadou) vytěsněným akcionářům zaplatit (prostřednictvím pověřené osoby), a to bez zbytečného odkladu po zápisu vlastnického práva k (zaknihovaným nebo imobilizovaným) akciím na majetkovém účtu v příslušné evidenci nebo po předání (listinných) akcií společnosti.⁶

Z výše uvedeného vyplývá, že zaplacením protiplnění vytěsněným akcionářům ve výši určené valnou hromadou bez zbytečného odkladu po splnění výše popsaných podmínek hlavní akcionář splní svoji zákonem stanovenou platební povinnost. Tímto okamžikem tedy hlavní akcionář splní veškeré své zákonem stanovené platební povinnosti, které v tuto chvíli vůči vytěsněným akcionářům měl, což z logiky věci vylučuje, že by v tuto chvíli mohl být hlavní akcionář v prodlení a vystavoval se tak riziku sankcionování v podobě úroku z prodlení. Nebo tomu tak není a nastává období nejistoty?

Dorovnání protiplnění

V procesu vytěsnění hraje významnou roli rovněž právo na dorovnání protiplnění, které vytěsnění akcionáři mohou uplatnit pro případ, že protiplnění určené valnou hromadou společnosti nepovažují za přiměřené hodnotě akcií ke dni přechodu vlastnického práva na hlavního akcionáře.

Pokud je toto právo uplatněno u soudu, začíná zpravidla letitý soudní spor o přiznání práva

na dorovnání mezi hlavním akcionářem a vytěsněnými akcionáři. V těchto soudních sporech hrají zásadní roli znalecké posudky. Jedná se o znalecké posudky předkládané na jedné straně vytěsněnými akcionáři. Ti se jimi pokoušejí zpochybnit správnost závěrů znaleckého posudku, kterým hlavní akcionář doložil přiměřenost protiplnění, a současně doložit, že mají právo na zaplacení dorovnání protiplnění, neboť zaplacení protiplnění nebylo přiměřené. Naopak hlavní akcionář podporuje závěry jím předloženého znaleckého posudku a tím také přiměřenost jím zaplaceného protiplnění. Pakliže vytěsnění akcionáři skutečně dokážou v očích soudu zpochybnit závěry znaleckého posudku předloženého hlavním akcionářem, soud zpravidla vstupuje do této znalecké vřavy s vlastním revizním znaleckým posudkem, na základě kterého spor rozhodne.

Soud žalobu na přiznání práva na dorovnání může buď zamítnout, anebo vytěsněným akcionářům vyhoví a právo na dorovnání jim přizná. Pakliže právo na dorovnání vytěsněným akcionářům soud přizná, zákon stanoví, že soud určí výši dorovnání ve vztahu ke každému druhu akcie. Současně zákon stanoví, že soud dorovnání navýší o částku úroků obvyklých⁷, které jsou dle zákona počítány ode dne přechodu vlastnického práva ke všem ostatním akciím na hlavního akcionáře. Nadto však zákon stanoví, že soud dorovnání navýší také o úrok z prodlení, aniž by však na rozdíl od úroku obvyklého stanovil okamžik, od kterého by měl být úrok z prodlení počítán.⁸

Přístup obecných soudů je aktuálně v řadě případů takový, že úrok z prodlení v případě přiznání práva na dorovnání kalkulují z částky dorovnání již ode dne následujícího po přechodu vlastnického práva ke všem ostatním akciím na hlavního akcionáře.⁹ Tato soudní praxe byla přijata ve vztahu k právní úpravě vytěsnění obsažené v obchodním zákoníku, avšak zákon o obchodních korporacích v tomto ohledu vychází z obdobné koncepce.

Je třeba mít na paměti, že určit jednu konkrétní, objektivní a spravedlivou hodnotu přiměřeného protiplnění je obtížné.

³ S ohledem na podíl hlavního akcionáře na základním kapitálu a hlasovacích právech ve společnosti je však téměř jisté, že hlavní akcionář svoji vůli na valné hromadě prosadí.

⁴ Viz § 382 odst. 2 ZOK.

⁵ Viz § 376 odst. 1 ZOK.

⁶ Viz § 388 odst. 1 ZOK.

⁷ Úroky obvyklými se dle § 1802 občanského zákoníku rozumí úroky požadované za úvěry, které poskytují banky v místě bydliště nebo sídla dlužníka v době uzavření smlouvy. Pro účely vytěsnění by pak měly být počítány vzhledem k době přechodu vlastnického práva, neboť zde k uzavření smlouvy nedochází.

⁸ Na rozdíl od platné právní úpravy vytěsnění obsažené v ZOK (§ 390 odst. 3 ZOK) dříve platná právní úprava vytěsnění obsažená v ObchZ (§ 183k ObchZ) žádnou takovou explicitní úpravu stanovení úroku z prodlení v rozhodnutí soudu o nepřiměřenosti protiplnění neobsahovala. Tehdejší právní úprava vytěsnění tedy soudům výslovně nepřikazovala, aby ve svých rozhodnutích přiznávaly menšinovým akcionářům úrok z prodlení.

⁹ Srov. např. usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 14 Cmo 260/2019 ze dne 28. května 2020, které vychází z dříve platné právní úpravy ObchZ a odůvodňuje přiznání úroku z prodlení tak, že hlavní akcionář je v prodlení s plněním své povinnosti ode dne následujícího po přechodu vlastnického práva k účastnickým cenným papírům menšinových akcionářů na hlavního akcionáře z důvodu, že „(...) společnost k tomuto dni nezaplatila vytěsněným minoritním akcionářům přiměřené (spravedlivé) protiplnění“. Dlužno dodat, že povinnost platit protiplnění nemá společnost, jak mylně uvádí soud, ale hlavní akcionář (prostřednictvím pověřené osoby).

Soudní praxe tak často vychází z toho, že soudy nepovažují platební povinnost hlavního akcionáře spočívající v zaplacení protiplnění za splnění, pokud je později prokázáno, že jím zaplacené protiplnění nebylo přiměřené. Proto nahlíží na hlavního akcionáře jako na dlužníka, který je v prodlení již ode dne následujícího po dni přechodu vlastnického práva.

Tento přístup považujeme za nesprávný, neboť odporuje samotnému textu zákona, ale i základním principům aplikace úroku z prodlení.

V případě placení protiplnění nemůže být hlavní akcionář v prodlení se zaplacením dříve, než pověřené osobě (zastupující hlavního akcionáře při výplatě protiplnění) uplyne lhůta bez zbytečného odkladu po splnění podmínek pro výplatu jednotlivým vytěsněným akcionářům, případně zástavním věřitelům.¹⁰ V případě listinných akcií se jedná o podmínku jejich předání společnosti v zákonem stanovené 30denní lhůtě po přechodu vlastnického práva a v případě zaknihovaných akcií se jedná o zápis v evidenci, o který musí společnost požádat bez zbytečného odkladu po přechodu vlastnického práva.¹¹ V konkrétním případě tak bude třeba vždy brát v úvahu součinnost poskytovanou společností a aktivitu samotných vytěsněných akcionářů. O prodlení hlavního akcionáře s výplatou protiplnění je tedy možné uvažovat nejdříve po uplynutí této zákonem stanovené lhůty, nikoliv bez bližšího zkoumání hned den následující po přechodu vlastnického práva.

Ani taková kalkulace by však zřejmě nebyla správná. Jak bylo vysvětleno výše, podle ustanovení § 376 odst. 1 zákona o obchodních korporacích má hlavní akcionář povinnost zaplatit protiplnění ve výši určené valnou hromadou. Pokud toto protiplnění v zákonem stanovené lhůtě zaplatí, nemůže být v prodlení, neboť svoji (explicitně) zákonem stanovenou platební povinnost tímto okamžikem splnil. Jinými slovy, text zákona nestanoví povinnost hlavního akcionáře zaplatit takové protiplnění, které bude považováno za přiměřené například dle pozdějšího rozhodnutí soudu, nýbrž ve výši stanovené valnou hromadou.

Subjektivní protiplnění

Je třeba mít na paměti, že určit jednu konkrétní, objektivní a spravedlivou hodnotu přiměřeného protiplnění je obtížné. Částka protiplnění, která je subjektivním vnímáním přiměřená pro hlavního akcionáře, často nebude přiměřená pro vytěsněné akcionáře. Na částce protiplnění, která je

přiměřená, se pak neshodne zpravidla ani soud s hlavním akcionářem ani s vytěsněnými akcionáři, a soud proto dospívá k vlastní částce protiplnění, kterou považuje za přiměřenou. Dokonce ani soudy různých instancí nemusí mít na výši přiměřeného protiplnění shodný názor.

Hlavní původ těchto neshod je třeba hledat už v určování hodnoty akcií znalcem, tedy jakémsi předstupní určování výše přiměřeného protiplnění. Lze totiž s určitou nadsázkou – avšak v praxi hraničící s jistotou – říci, že dva znalci ani za použití stejných oceňovacích metod nedospějí k totožné hodnotě akcií. Často se ve svých závěrech budou lišit až dramaticky (o desítky, a neřídka dokonce i stovky procent). Dlužno dodat, že v takovém případě nemusí nutně některý ze znalců, kteří dospěli k rozdílným závěrům o hodnotě posuzované akcie, postupovat nesprávně – jednoduše mohou mít na některé aspekty ocenění jiný odborný názor. Výše přiměřeného protiplnění se tedy v praxi bude odvíjet od toho, z jakého znaleckého posudku (a tedy hodnoty akcií) posuzující subjekt (hlavní akcionář, vytěsněný akcionář či soud) vychází. Bylo by proto iluzorní si myslet, že lze určit jednu zcela konkrétní, objektivní a spravedlivou hodnotu přiměřeného protiplnění, kterou by měl hlavní akcionář zaplatit, neboť ani znaleckým zkoumáním objektivně vzato není možné určit jednu konkrétní hodnotu akcie (ať už znalci určují jakoukoliv kategorii hodnoty – například tržní, spravedlivou či spravedlivou tržní hodnotu).

Jestliže tedy následně (často až po mnohaletém soudním řízení) soud dospěje k závěru, že dle jeho názoru částka zaplacená hlavním akcionářem nebyla přiměřená hodnotě akcií ke dni přechodu vlastnického práva, bylo by v rozporu se zákonem, jakož i v rozporu s obecným principem spravedlnosti, hlavního akcionáře sankcionovat úrokem z prodlení kalkulovaným ode dne blízkého přechodu vlastnického práva na hlavního akcionáře. *De iure* to totiž nebyl hlavní akcionář, kdo výši protiplnění určil, nýbrž valná hromada společnosti. Z právního hlediska je přitom irelevantní, že se na rozhodnutí valné hromady hlavní akcionář podílel převážně vlastními hlasy.

Naopak podstatné pro tuto polemiku je, že hlavní akcionář splnil svou povinnost a zaplatil vytěsněným akcionářům protiplnění určené valnou hromadou, jak požaduje zákon. Přiměřenost protiplnění pak doložil valné hromadě znaleckým posudkem vypracovaným znalcem, jehož erudici potvrdil stát zápisem do seznamu znaleckých ústavů.¹²

¹⁰ Viz § 389 odst. 1 ve spojení s § 388 odst. 1 ZOK.

¹¹ Viz § 386 ZOK.

¹² Srov. § 5 a násl. zákona č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, ve znění pozdějších předpisů.

Pokud soud následně přizná vytěsněným akcionářům právo na dorovnání, tedy rozhodne, že původní protiplnění určené valnou hromadou nebylo dle jeho názoru přiměřené hodnotě akcií ke dni přechodu vlastnického práva na hlavního akcionáře, potom podle našeho názoru nelze vytěsněným akcionářům současně přiznat také úrok z prodlení, neboť hlavní akcionář v žádném prodlení není a nebyl. Hlavní akcionář by totiž byl sankcionován úrokem z prodlení za to, že v souladu se zákonem a svým legitimním očekáváním plnil protiplnění ve výši určené valnou hromadou, kterou však dle názoru soudu určila nepřiměřeně nízko. Nadto po celou dobu soudního řízení hlavní akcionář ani při vynaložené veškeré rozumně požadované péče neví, jaká výše protiplnění by tedy měla být přiměřená, když ne ta určená valnou hromadou na základě znaleckého posudku. Po celou dobu soudního řízení totiž hlavní akcionář disponuje znaleckým posudkem, který pro něj vypracoval nezávislý a nestranný znalec, jenž dokládá, že jím zaplacené protiplnění určené valnou hromadou bylo přiměřené. Až do pravomocného soudního rozhodnutí, kterým je právo na dorovnání vytěsněným akcionářům případně přiznáno, proto zcela legitimně a v dobré víře předpokládá, že splnil veškeré zákonem stanovené povinnosti pro realizaci vytěsnění, včetně zaplacení protiplnění ve výši určené valnou hromadou, jehož přiměřenost je doložena znaleckým posudkem, a nemůže být tedy v prodlení se splněním jakékoliv platební povinnosti.

S ohledem na princip právní jistoty a předvídatelnosti je proto třeba dojít k závěru, že by měla být rozlišována aplikace úroku z prodlení z částky protiplnění určené valnou hromadou a částky dorovnání protiplnění určené soudem. Úrok z prodlení z částky protiplnění určené valnou hromadou se aplikuje, pokud hlavní akcionář takto určené protiplnění vytěsněným akcionářům nezaplatí ve lhůtě bez zbytečného odkladu po splnění podmínek stanovených v § 388 odst. 1 zákona o obchodních korporacích. Pokud však tuto povinnost splní, nemůže být v prodlení, neboť postupoval zcela v souladu s literou zákona a plnil částku dle § 376 odst. 1 zákona o obchodních korporacích ve lhůtě dle § 389 odst. 1 zákona o obchodních korporacích.

Úrok z prodlení z částky dorovnání protiplnění je pak možné aplikovat teprve v okamžiku marného uplynutí lhůty k zaplacení dorovnání, kterou dle § 390 odst. 4 zákona o obchodních korporacích soud ve svém rozhodnutí určí. Teprve marným uplynutím této lhůty se totiž hlavní akcionář může dostat do prodlení se splněním nové platební povinnosti, a sice zaplacení dorovnání protiplnění.

Úrok z prodlení vs. úrok obvyklý

Úrok z prodlení nelze zaměňovat či ztotožňovat s úrokem obvyklým, který se dle zákona výslovně počítá ode dne přechodu vlastnického práva.¹³

Funkce obou úroků je totiž odlišná. Funkcí úroku obvyklého je ekonomická kompenzace vytěsněných akcionářů, tedy poskytnout akcionářům kompenzaci za období, kdy s peněžními prostředky nemohli nakládat a zhodnocovat je – je proto zcela legitimní, že je v zájmu zajištění ochrany menšinových akcionářů úrok obvyklý přiznáván zpětně také z částky dorovnání.¹⁴

Funkce úroku z prodlení je naopak sankčně-motivační, tedy motivovat hlavního akcionáře, aby své platební povinnosti plnil řádně a včas. Pokud tedy hlavní akcionář postupuje v souladu s literou zákona a své povinnosti řádně a včas plní, není namístě jej jakkoliv sankcionovat.

Je tedy zřejmé, že je to právě úrok obvyklý, který má ekonomicky kompenzovat vytěsněné akcionáře za období, kdy peněžní prostředky z dorovnání nemohli reinvestovat. Tomu odpovídá také způsob jeho určení podle § 1802 občanského zákoníku. Naopak úrok z prodlení počítaný ode dne splatnosti přiměřeného vypořádání v případě soudem přiznaného dorovnání je v rozporu s tím, že hlavní akcionář nemůže být sankcionován tímto úrokem za to, že postupoval v souladu s právní úpravou vytěsnění.

Současná soudní praxe dvou paralelně běžících úroků, jednoho obvyklého a druhého z prodlení, které narůstají již ode dne následujícího po přechodu vlastnického práva, tedy od téhož dne, není podle našeho názoru odůvodnitelná a nadále udržitelná. Ve svém konečném důsledku nepřipustně překračuje meze ochrany práv menšinových akcionářů v neprospěch hlavního akcionáře a porušuje princip rovnosti.

Martin Lukáš
partner,
Weinhold Legal

Jiří Kvaček
advokátní koncipient,
Weinhold Legal

¹³ Viz § 388 odst. 1 ZOK. Obvyklý úrok byl včleněn do právní úpravy vytěsnění s účinností od 1. dubna 2008, a to novelizací ObchZ provedenou zákonem č. 104/2008 Sb. Důvodová zpráva k tomuto zákonu uvádí, že „[v] § 183m odst. 2 se v souladu s požadavky evropského práva upravuje právo minoritních akcionářů na obvyklý úrok.“

¹⁴ V době, kdy byl obvyklý úrok zaveden do úpravy vytěsnění v ObchZ, odkazoval ObchZ na tento typ úroku i na dalších místech jako např. v § 351 odst. 2 pro případ vrácení peněžitého plnění po odstoupení od smlouvy či v § 439 odst. 2 pro případ vrácení části kupní ceny po jejím snížení o poskytnutou slevu. Ve všech těchto případech lze vysledovat obdobnou ekonomickou funkci obvyklého úroku.